

**Generalitat
de Catalunya**

Prefaci a l'elaboració dels comptes satèl·lit de la producció domèstica per a Catalunya

2001

RPEO 331

Registre Públic d'Estudis d'Opinió de la Generalitat de Catalunya
Decret 1/2005, d'11 de gener

PREFACI A L'ELABORACIÓ DELS COMPTES SATÈL·LIT DE LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA PER A CATALUNYA

**ESTIMACIÓ DE L'EFECTE D'INCLOURE
LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA DINS DEL PIB**

Josep M. Comajuncosa
Francisco Loscos
Ignacio Serrano

Generalitat de Catalunya
Institut Català de la Dona

E - 21

“Hi ha una conspiració no deliberada a escala mundial per a subestimar el treball de la dona i la seva contribució en la societat. En gairebé tots els països del món, les dones treballen més hores que els homes. Malgrat això, participen menys en els beneficis econòmics. Si el treball de la dona es reflectís de forma fidedigna en les estadístiques nacionals, destruiria el mite que en el món són els homes els que mantenen la llar”.

Manbub ul Haq
Informe sobre el Desenvolupament Humà 1995
Programa Nacions Unides per al Desenvolupament

ÍNDEX

	<u>Pàgina</u>
I.- Introducció	
I.1.- Una producció oculta	3
I.2.- Producció domèstica i comptabilitat nacional	6
I.3.- El Compte Satèl·lit de la producció domèstica	8
 II.- Metodologia	
II.1.- Definició dels conceptes de llar i de producció domèstica	13
II.2.- La valoració de la producció domèstica	16
II.2.1.- La valoració del treball	17
II.2.2.- La valoració de la utilització de capital fix	18
II.3.- Modificacions en la Comptabilitat Nacional	21
 III.- El procés de valoració retributiva del treball domèstic	
III.1.- Introducció	24
III.2.- Descripció del Lloc de Treball	25
III.3.- Valoració del Lloc de Treball	27
III.4.- Condicions de Treball	32
 IV.- Resultats	
IV.1.- Efectes sobre el PIB	35
IV.2.- Valor afegit generat per funcions	36
IV.3.- Algunes reflexions addicionals	40
 Bibliografia	41

I.- INTRODUCCIÓ

I.1.- Una producció oculta

El treball que aquí es presenta sorgeix com a conseqüència d'un encàrrec realitzat per l'Institut Català de la Dona per a la seva presentació en les Jornades per a la integració de l'economia domèstica en el sistema econòmic global, de l'Àgora 2001, el 5 i 6 d'octubre de 2001.

En els últims temps, la inquietud per al tractament d'aquest tema, s'ha vingut manifestant en disposicions (Resolució del 23 de juliol de 1993 del Parlament Europeu, per la qual s'insta els Estats Membres a posar en marxa mecanismes per valorar econòmicament el treball domèstic i perquè aquestes dades s'incloguin en el PIB, Llei de la Comunitat Autònoma Basca de 19.04.96, Resolució 293/V del Parlament de Catalunya de 28.04.97, Llei del Congrés dels Diputats d'Espanya de 10.03.98 per la qual s'aprova que es valori i es mesuri el treball no assalariat que fan les dones) en diferents fòrums de Nacions Unides (sobretot el de Beijing) i en tota una sèrie d'estudis, enquestes i investigacions sobre les dones i l'ús del temps.

No tots els treballs són considerats com activitats productives. Productives serien solament aquelles activitats que estan orientades a la producció de béns o serveis per al mercat. No es contemplen, per tant, totes aquelles produccions no estructurades a través de relacions mercantils. Aquesta producció no mercantil es dona en treballs que són realitzats majoritàriament per dones. Ens referim bàsicament al treball domèstic.

Aquestes feines, pel fet que es realitzen en espais "familiars" sembla que no són productives, i la conseqüència és que tant a efectes polítics (consideració "d'inactivitat"), com a efectes socials (poca valoració social) i com a efectes econòmics (escassa o nul·la recompensa) tenen un reconeixement molt allunyat d'aquell que sense dubte es mereixen.

No hem d'oblidar que estem parlant de tot un conjunt de feines que satisfan una necessitat domèstica i que per això, estan generant un determinat valor per a la unitat familiar.

A més a més, per qüestions socials, el treball domèstic suposa per a la dona una "doble feina", ja que la dona assalariada és, en general, responsable de les feines domèstiques. No resulta habitual el fet de compartir aquesta responsabilitat, tot i l'ajuda que pugui rebre.

Sembla oportú precisar, en aquests moments, que no totes les dones tenen la mateixa dedicació al treball domèstic, ja que aquesta varia en funció de l'edat, de l'estatus socioeconòmic, i de la possibilitat de compartir-lo amb un treball assalariat.

Ara bé, allò que està clar, allò que demostren tots els estudis i les estadístiques és que les dones desenvolupen, en paraules de la sociòloga Laura Balbo, una "doble presència", és a dir, la intensitat d'una doble càrrega de treball que és assumida de manera sincrònica i quotidiana en un mateix període de temps.

El problema és, desgraciadament, social i cultural. ¿Estem convençuts que el treball domèstic és realment un treball? O al contrari...¿el desenvolupament del treball domèstic no té, "per se", categoria de "treball"?

El terme "treball" s'associa generalment amb "ocupació oficial", és a dir, una situació en la qual existeix una relació de dependència, generadora de tota una sèrie de drets i obligacions respectives, entre d'altres, la remuneració.

Tal i com indica Enzo Mingione (1993), treball és "qualsevol activitat humana que contribueix a la supervivència material", i en base a això, i prenent com a punt de partida la divisió tripartida de les activitats (formals, informals i domèstiques) de Gershuny i Pahl, es crea la classificació del treball que podem observar en el quadre-1

QUADRE 1

CLASSIFICACIÓ D'ACTIVITATS

Formals		Informals					
Legals		II.legals		No regulades legalment			
Monetàries					No monetàries		
Públiques							Privades
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Activitats completament formals	Barreja d'activitats formals i informals	Activitats que eludeixen legislació fiscal, laboral o de Seguretat Social	Activitats delictives	Activitats remunerades, intercanvis...no establertas legalment	Activitats no remunerades, recíproques o de bona voluntad	Activitats destinades a autoconsum (dins de la llar)	Treball domèstic "normal"

S'ha de tenir en compte que encara que les tres tipologies incloses en aquesta divisió tripartida produeixen béns, només una d'elles, el treball formal, es comptabilitza en el PIB. Les altres dues, no tenen efectes en la comptabilització del PIB. Una perquè, tot i existir un "preu", l'activitat no és legal, i l'altra, perquè no hi ha cap preu.

Aquest document té com a objectiu valorar un servei que no passa pel mercat i que per tant no apareix quantificat dins el PIB, el "servei en la llar". Es tracta d'un servei molt important, que es produeix en totes les llars. La quantificació del seu valor, resulta de gran interès, sobretot en l'anàlisi de la incidència (si estès inclòs) en el PIB.

En aquest punt hem de destacar que en aquelles llars on aquest servei és realitzat per persones contractades i donades d'alta a la Seguretat Social, sí que apareix reflectit en el PIB, ja que aquest servei passa pel mercat.

1.2.- Producció domèstica i comptabilitat nacional

La Comptabilitat Nacional es proposa mesurar la producció de béns i serveis de cada economia, la composició d'aquesta producció i la distribució de les rendes generades en el procés productiu. Per molts motius aquesta és una informació de gran interès per avaluar el funcionament d'una economia, però malauradament comporta també algunes limitacions: en concentrar-se en les activitats econòmiques que tenen lloc als mercats no té en compte alguns tipus importants de producció que es fan fora d'aquests mercats. Una crítica que des de sempre se li ha fet a la Comptabilitat Nacional és que no comptabilitza la producció domèstica, entesa com el treball no remunerat que té lloc en cada una de les llars d'una economia.

Per entendre les conseqüències d'aquesta no inclusió es pot citar l'exemple típic dels llibres de text d'economia. Quan el propietari d'un restaurant es casa amb la seva cuinera, això té un efecte sobre el PIB. Abans

del casament la producció de la cuinera era comptabilitzada en el PIB ja que la cuinera rebia un salari per la seva feina. Després del casament, la producció de la cuinera, que ja no rep un salari, desapareix del PIB i aquest disminueix. L'exemple serveix per il·lustrar els problemes que origina la no comptabilització del treball domèstic no remunerat. D'entrada s'observa la inconsistència del PIB per mesurar correctament el volum d'activitat econòmica, perquè els canvis en l'organització institucional de l'economia (un casament) impliquen canvis en el PIB malgrat que el volum d'activitat econòmica no ha variat (la cuinera continua fent la mateixa feina i la gent menja el mateix que abans).

Hi ha diferents raons per incloure el treball domèstic no remunerat dins de la Comptabilitat Nacional. Una primera és que es tracta d'una producció oculta però molt important. En cada llar es produeix un servei imprescindible per al funcionament de la resta de l'economia. En la mesura que la producció domèstica recau majoritàriament en la dona, la comptabilització d'aquesta producció és imprescindible per poder avaluar la veritable contribució d'aquesta en l'economia i en la societat, i és per tant un pas imprescindible per l'assoliment d'una veritable equitat entre gèneres.

Hi ha també d'altres raons prou importants. La comptabilització de la producció domèstica no remunerada és de gran importància per mesurar quina part de l'augment de la productivitat que s'observa en els països en desenvolupament és deguda al desplaçament des d'una producció de subsistència i autoconsum a una producció orientada al mercat. També és vital per poder fer comparacions entre economies desenvolupades i economies subdesenvolupades que tenen proporcions molt diferents d'activitat productiva fora dels mercats. També és important per poder avaluar els veritables efectes de les polítiques econòmiques i socials.

Si bé sempre s'han reconegut les inconsistències que implica la no comptabilització de la producció domèstica, també s'afirmava que la solució d'aquest problema no era ni fàcil ni evident. D'alguna manera, hi havia el temor que ampliar la comptabilització impliqués la substitució d'instruments

incomplets, però útils, per altres instruments de més ampli abast, però de menor utilitat.

A partir dels anys 70 diversos estudis teòrics [Ruggles, R. & Ruggles, N. (1970), Kendrick (1976), Eisner, R. (1989), Jorgenson, D. & Fraumeni, B. (1989)], han analitzat l'elaboració de Comptes Satèl·lit de la Comptabilitat Nacional per a la comptabilització del treball domèstic no remunerat. En la mesura que aquests comptes satèl·lit s'elaboren a partir de la comptabilitat nacional, són consistents amb aquesta i es poden utilitzar conjuntament a l'hora d'estudiar una determinada economia. A partir d'aquesta fonamentació teòrica, alguns països han anat realitzant Comptes Satèl·lit per a la comptabilització de la producció domèstica no remunerada. Els pioners van ser França al 1975 i els Estats Units al 1976.

Hi ha un altre tipus de recerca que quedaria lluny de l'enfocament que estem adoptant en aquest estudi però que voldríem si més no esmentar. Alguns economistes, per valorar l'impacte de la producció domèstica no remunerada han adoptat un punt de vist més ampli i han volgut elaborar indicadors de benestar social que tinguessin en compte diversos aspectes que no passen pel mercat i que per tant no poden ser analitzats per la Comptabilitat nacional, però que resulten transcendents a l'hora de determinar la qualitat de vida i el benestar dels ciutadans. Un dels treballs inicials és el de Tobin & Nordhaus (1973) que desenvolupà el concepte de Benestar Social Net. Per obtenir-lo tenien en compte qüestions com el temps lliure, els problemes provocats per la urbanització, l'esgotament dels recursos naturals o l'impacte del creixement de la població.

1.3.- El Compte Satèl·lit de la producció domèstica

El Compte Satèl·lit de la producció domèstica inclou totes les activitats productives realitzades a les llars i fa una valoració econòmica d'aquestes activitats. De les activitats que es realitzen a les llars, algunes ja estan incloses

dins de la Comptabilitat Nacional tal com dicta el Sistema Europeu de Comptabilitat (SEC) i d'altres en queden fora.

El Quadre-2 pot ajudar a entendre aquesta diferenciació. El SEC inclou la construcció d'edificis (1), i una petita part de la producció domèstica d'ús propi (2): la producció agrícola per a l'autoconsum, el servei de lloguer d'habitatges ocupats pels seus propietaris i el servei domèstic realitzat per personal remunerat. La resta de la producció domèstica no s'inclou en el SEC: la part més important és la producció domèstica per a ús propi (3), i també el treball de voluntariat (4).

QUADRE 2

EL COMPTE SATÈL·LIT DE LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA

Sector domèstic inclòs al SEC		
	Producció domèstica d'ús propi	
	<table> <tr> <th>Producció per compte propi (2)</th><th>Producció per a ús propi (3)</th></tr> </table>	Producció per compte propi (2)
Producció per compte propi (2)	Producció per a ús propi (3)	

Per estimar quin seria l'efecte d'incloure la producció domèstica dins de la Comptabilitat Nacional, i en concret l'efecte sobre el PIB d'aquesta inclusió, cal comptabilitzar els conceptes (3) i (4) i afegir-los al PIB calculat segons el SEC, perquè els conceptes (1) i (2) ja hi són inclosos. La metodologia per a aquesta comptabilització es descriu en l'apartat 2. El treball voluntari inclou l'ajut sense remuneració a veïns i familiars i el treball voluntari formal en

institucions sense fi de lucre que ajudin les llars i les famílies. De totes maneres, la importància quantitativa d'aquest concepte dins el total de producció domèstica és molt petita.

Per a la correcta elaboració dels Comptes Satèl·lit és necessària una classificació precisa de totes les activitats productives que es porten a terme en la llar, per poder calcular posteriorment quina és la importància de cada una d'aquestes activitats i el seu impacte en el valor de la producció domèstica. D'entrada hem distingit, tal i com apareix en el quadre-3, quatre funcions desenvolupades per les persones (necessitats essencials, treball professional, treball domèstic i temps lliure) i sis funcions del treball domèstic, que després hem enumerat amb un cert detall, tal com apareix al quadre-4 .

QUADRE 3

ACTIVITATS DESENVOLUPADES PER LES PERSONES

Necessitats essencials

Treball professional

Treball domèstic

Altres

QUADRE 4

TREBALL NECESSARI PER A LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA

Adquirir béns i serveis

- Compres de productes per a l'alimentació
- Compres de productes per vestir
- Compres de productes per a la neteja de la llar
- Compres de productes per a la neteja familiar
- Compres de béns duradors
- Gestions

Proporcionar educació i cura als infants i cura a les persones adultes

- Cura dels infants
- Educació dels infants
- Cura de les persones adultes

Proporcionar alimentació

- Preparació i servei de l'esmorzar, del dinar, del berenar i del sopar

Proporcionar neteja

- Neteja de la llar
- Neteja de la roba

Proporcionar roba

- Confecció de roba
- Planxat
- Reparació de roba

Atendre la Llar

- Manteniment de la llar
- Cura d'animals domèstics
- Cura de plantes...

II.- METODOLOGIA

II.1.- Definició dels conceptes de llar i de producció domèstica

La producció domèstica d'ús final propi està composta per tot un seguit de serveis que es produeixen en un entorn que anomenarem llar. El SEC defineix una llar com el grup de persones que comparteixen l'habitatge, que comparteixen al menys una part dels seus ingressos i riquesa, i que consumeixen conjuntament determinats béns i serveis. Però les funcions que el SEC atribueix a les llars són merament la provisió de treball per a la producció de béns i serveis en el mercat i el consum d'aquests béns i serveis. En el Compte Satèl·lit però, aquest paper s'amplia fins incloure la funció de producció d'un servei: l'existència i el benestar de les persones que formen part de la llar. Encara que aquest servei domèstic no passi pel mercat, tota llar el produeix, en realitat d'aquesta producció en depèn fins i tot la mateixa existència de la llar.

Es necessari però, disposar d'algun criteri per determinar quines de les activitats que es porten a terme en la llar seran considerades producció domèstica i quines no. Un criteri utilitzat sovint consisteix a tenir en compte si aquests serveis poden ser proveïts en el mercat de forma remunerada. Aquest és l'anomenat criteri de la tercera part, i va ser esmentat per primera vegada per Reid (1934). D'acord amb això, i tal com dèiem en la secció anterior, els serveis que es proporcionen a la llar i que són considerats producció domèstica seran: (1) Adquirir béns i serveis (2) Proporcionar educació i cura als infants i cura a les persones adultes, (3) Proporcionar alimentació, (4) Proporcionar neteja, (5) Proporcionar roba, (6) Atendre la llar. En canvi, hi ha altres activitats que es porten a terme a la llar que no seran considerades com a producció domèstica: l'autoeducació, els hobbies, malgrat ser de gran importància per al benestar són d'una quantificació molt subjectiva i no compleixen el criteri de la tercera part.

Per a determinar el temps utilitzat diàriament en cada una d'aquestes activitats en diferents tipologies de llars (quadres 5 i 6) s'han realitzat una sèrie

de successius *focus groups* amb l'objectiu de matisar les dades genèriques obtingudes en les enquestes realitzades pel "Centro de Investigaciones Sociológicas" i el "Instituto de la Mujer".

QUADRE 5

ACTIVITATS DESENVOLUPADES				
Temps destinat (mitjana setmanal en hores)				
	<u>Dones</u>	<u>Homes</u>	<u>Altres (1)</u>	<u>Total</u>
Necessitats essencials	75,61	71,91		
Treball professional	18,74	34,16		
Treball domèstic	45,81	6,23	1,84	53,88
Altres	27,84	55,70		
(1) Altres membres de la unitat familiar				

QUADRE 6

TREBALL NECESSARI PER A LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA		
Temps destinat (mitjana setmanal en hores)		
	<u>hores</u>	<u>% s/total</u>
Adquirir béns i serveis	6,43	11,9
Compres de productes per a l'alimentació		
Compres de productes per vestir		
Compres de productes per a la neteja de la llar		
Compres de productes per a la neteja familiar		
Compres de béns duradors		
Gestions		
Proporcionar educació i cura als infants i cura a les persones adultes	12,8	23,8
Cura dels infants		
Educació dels infants		
Cura de les persones adultes		
Proporcionar alimentació	9,75	18,1
Preparació i servei de l'esmorzar, del dinar, del berenar i del sopar		
Proporcionar neteja	6,9	12,8
Neteja de la llar		
Neteja de la roba		
Proporcionar roba	3,5	6,5
Confecció de roba		
Planxat		
Reparació de roba		
Atendre la Llar	14,5	26,9
Manteniment de la llar		
Cura d'animals domèstics		
Cura de plantes...		
Total.....	53,88	100,0

Aquí hem partit de la hipòtesi de treball que és irrellevant, a efectes d'aquest estudi, quin membre concret de la unitat familiar porta a terme aquesta producció domèstica. Si la dona no té un treball remunerat fora de casa és ella la que se'n cuida. Si té un treball remunerat fora de casa sovint també és ella la que se'n cuida exclusivament (amb l'òbvia implicació sobre les hores de treball de cada un dels membres de la parella), o en alguns casos amb la col·laboració de l'home o d'alguna persona aliena a la llar.

II.2.- La valoració de la producció domèstica

Per a valorar la producció hem utilitzat el criteri recomanat per la Unió Europea. Aquest criteri implica valorar la producció domèstica a partir dels costos suportats. És, en realitat, el mateix mètode que s'utilitza en la Comptabilitat Nacional per mesurar el valor de la producció dels serveis públics, com per exemple la sanitat o l'ensenyament, que no passen pel mercat.

Tal i com es pot apreciar en el quadre-7, per calcular l'impacte de la inclusió de la producció domèstica al PIB caldrà tan sols afegir al PIB existent el valor afegit brut de la producció domèstica. Els consums intermedis ja apareixen tots ells en el PIB com a consum final, i per tant no s'hi han d'afegir. Aquest canvi de denominació, de consum final a consum intermedi, es reflectiria adequadament en el Compte Satèl·lit. A més cal tenir en compte que en el consum de capital fix hi ha una partida, el servei de l'habitatge, que en la Comptabilitat Nacional ja apareix i per tant caldrà restar-la del Valor Afegit Brut de la producció domèstica.

QUADRE 7

VALORACIÓ SEGONS ELS COSTOS SOPORTATS

		+ Consum Intermedi	Producció
	+ Consum Capital Fix	Valor Afegit Brut	
+ Impostos - Subvencions	Valor Brut del treball		
Valor Net del Treball			

II.2.1.- La valoració del treball

Per valorar el treball domèstic hi ha dos enfocaments: el del cost d'oportunitat i el del cost al mercat (veure Goldschmidt-Clermont, 1993; Landefeld and McCulla, 2000). L'enfocament del cost d'oportunitat suposa que la gent assigna el seu temps de tal manera que s'iguala el rendiment, en el marge, de les diferents dedicacions possibles. Per tant, suposa que el valor d'una hora addicional de treball domèstic ha de ser el mateix que el d'una hora addicional de feina en el lloc de treball remunerat. L'enfocament del cost de mercat en canvi, valora les hores de treball domèstic mitjançant el salari que s'hauria de pagar al mercat per una tasca similar. Hi ha però dues variants: la que utilitza el salari del servei domèstic en general, i la que utilitza el salari que rebrien al mercat la varietat d'especialistes involucrats en el treball domèstic.

L'enfocament del cost d'oportunitat, malgrat la seva elegància formal, pot portar a inconsistències greus en la comptabilització, perquè el valor d'una determinada activitat dependria més dels potencials ingressos al mercat de la

persona encarregada de fer-la que de la mateixa naturalesa de l'activitat. Un altre inconvenient d'aquest enfocament és que les persones valorem el temps no sols amb criteris estrictament financers, ignorant, per exemple, el component d'oci o consum que comporten determinades activitats (bricolatge, jardineria, o cura d'animals). De la mateixa manera no té en compte els guanys no productius que comporta l'educació dels fills. Per tot això, l'enfocament del cost d'oportunitat probablement sobreestimi considerablement el valor de la producció domèstica.

L'enfocament del cost de mercat també té inconvenients, però veurem com alguns d'ells van en sentit oposat, i per tant el seu efecte global generalment s'accepta com menor. D'una banda, la qualitat dels serveis domèstics que es realitzen a la llar és probable que sigui menor que la qualitat que un especialista obtindria en la mateixa tasca, ja que el fet d'haver de realitzar feines ben diferents a la llar, que demanen qualificacions diferent, impedeix l'especialització i minva l'eficàcia. Però també és cert que el sou d'un especialista pot estar infravalorant el valor del treball domèstic en la mesura que aquest per a un dels membres de la llar té gratificacions que van més enllà de les d'una persona aliena a la llar.

Per aquest motiu ens inclinem per utilitzar l'enfocament del cost de mercat, en la seva variant que suposa utilitzar el sou al mercat dels especialistes en les diferents tasques de la llar.

Finalment, tal com s'aprecia en el quadre-7, la valoració del treball es fa tenint en compte la remuneració bruta, incloent-hi els impostos retinguts i el pagament a la seguretat social del treballador i de l'hipotètic contractant.

II.2.2.- La Valoració de la utilització de Capital Fix

Per portar a terme la producció domèstica resulta imprescindible la utilització d'alguns béns de capital. Aquest són els electrodomèstics, els

mobles, el parament de la llar i els vehicles. Per a la seva valoració hi ha dues qüestions a tenir en compte: primer, calcular l'estoc de capital de la llar existent en un determinat moment; segon, calcular el cost d'utilitzar aquest estoc al llarg d'un any.

Per a calcular l'estoc utilitzem el mètode de l'Inventari Permanent. En primer terme es calcula l'estoc de capital brut de la llar per a cada actiu i en un any t (KBL_t):

$$KBL_t^i = KBL_{t-1}^i + C_t^i - R_t^i \quad (1)$$

on C_t^i = compres de l'actiu i realitzades en el període t

R_t^i = retirs de l'actiu i realitzats en el període t

Els retirs es defineixen com

$$R_t^i = \sum_{j=0}^{N_i} r_j^i C_{t-j}^i \quad (2)$$

on r_j^i és la taxa de retirs del bé i després de $j-1$ períodes d'haver comprat l'actiu.

Solucionant recursivament l'equació en diferències (1), tenint en compte la definició (2), obtenim la següent expressió per a l'estoc de capital brut de la llar per a l'actiu i en cada període t :

$$KBL_t^i = \sum_{j=0}^{N_i} (1 - r_j^i)^{-1} C_{t-j}^i$$

A més, cal tenir en compte la depreciació d'aquest capital per tal de trobar l'estoc de capital net de la llar per a cada actiu KNL_t^i . Hem suposat que aquests actius es deprecien seguint un esquema lineal.

Un cop calculat el KNL_i^j , cal calcular el cost d'utilitzar aquest estoc al llarg d'un any. Idealment s'hauria d'utilitzar el cost al mercat de llogar cada un d'aquests béns d'equip. Malauradament però, amb l'excepció de l'habitatge i dels automòbils, no hi ha dades del lloguer al mercat d'aquests actius. Per solucionar aquest problema, seguint Landefeld and McCulla (2000), hem considerat que el propietari d'aquests actius demanaria per llogar-los al mercat una quantitat que seria al menys igual al cost d'oportunitat d'invertir el seu capital en qualsevol altre tipus d'actiu financer.

II.3.- Modificacions en la Comptabilitat Nacional

Per incloure la producció domèstica no remunerada en la Comptabilitat Nacional, en calcular el PIB des del vessant de la demanda cal modificar-ne algunes de les partides. El PIB continuarà estant format pel Consum Privat, la inversió empresarial, el consum de les administracions públiques i les Exportacions Netes. Però ara, el consum de les famílies ha d'incloure el consum d'aquest nou servei (la "producció domèstica"). Per tant el Consum Privat, que es divideix en consum de béns no duradors, de béns duradors i de serveis, ha d'incloure, en aquest darrer concepte, la producció domèstica. Dins del Consum Privat haurà d'aparèixer una partida d'Inversió de les famílies, abans inexistent. Aquesta inclourà les despeses de compra d'habitatge (que en el SEC es comptabilitzen per definició arbitrària dins de la Formació Bruta de Capital o Inversió de les empreses) així com la despesa en béns duradors, ja que aquests ara esdevenen béns d'equip per a la producció del servei anomenat "producció domèstica".

En el quadre-8 es pot observar com la producció domèstica i la inversió de les famílies no es comptabilitzen, i com la inversió residencial apareix dins del concepte d'Inversió de les empreses. En canvi, en el quadre-9 observem com apareixen la producció domèstica, com un servei dins del Consum personal, i la Inversió de les famílies com una partida del Consum Privat. A més la inversió residencial ja no està inclosa dins de la inversió empresarial i els béns duradors no formen part del Consum Personal, perquè ambdós s'inclouen ara en la Inversió de les famílies.

QUADRE 8

COMPOSICIÓ DEL PIB (des del vessant de la demanda quan la producció domèstica NO hi està inclosa)
 (les caselles amb ombres no s'inclouen en la comptabilització)

PIB	Consum Privat	Consum Personal	Béns no duradors	
			Serveis	Habitatge Producció domèstica Altres serveis
			Béns duradors	
	Inversió	Inversió famílies		
		Residencial		
		Empresarial		
	Exportacions Netes			
	Despesa Pública			

QUADRE 9

COMPOSICIÓ DEL PIB (des del vessant de la demanda quan la producció domèstica hi està inclosa)

(les caselles amb ombres no s'inclouen en la comptabilització)

PIB	Consum Privat	Consum Personal	Béns no duradors	
			Serveis	Habitatge Producció domèstica Altres serveis
			Béns duradors	
	Inversió	Inversió famílies		
		Residencial		
		Empresarial		
	Exportacions Netes			
	Despesa Pública			

III.- EL PROCÉS DE VALORACIÓ RETRIBUTIVA DEL TREBALL DOMÈSTIC

III.1.- Introducció

El nivell d'aprenentatge requerit per a la realització del treball domèstic no és en absolut reduït, ja que consisteix en multitud de feines interdependents i interrelacionades entre elles.

Tradicionalment s'ha partit de la premissa del no-requeriment d'una qualificació especial per a la realització del treball domèstic. El món en què vivim s'ha acostumat a valorar la importància o transcendència d'una activitat en funció del seu valor de mercat, i la qualificació professional requerida, en base a això últim.

No obstant, en allò que la interpretació popular considera el "regne del treball" per excel·lència, és a dir, en el món empresarial, existeixen diferents eines encaminades al coneixement exacte, no només de les tasques que corresponen a un determinat lloc de treball, sinó, i això és més important, a determinar objectivament el seu valor.

Així doncs, en el món empresarial ens trobem amb allò que s'anomena "Descripció de Llocs de Treball" i "Valoració de Llocs de Treball". La primera té com a objectiu l'examen de totes les tasques que es realitzen en el lloc de treball. La segona és una tècnica que permet, a partir d'unes dades comparatives, convertir uns fets i circumstàncies en xifres, és a dir, determinar de manera objectiva el seu valor, amb independència de la persona que ocupi el lloc.

Es per això, que a l'hora de determinar el "preu" del treball domèstic, hem optat per aplicar al treball que es desenvolupa a la llar les metodologies que habitualment s'utilitzen en el món empresarial (eines de Gestió de Recursos Humans).

Per al desenvolupament d'ambdues tècniques, hem utilitzat les dades obtingudes en la realització dels successius "focus group".

III.2.- Descripció del Lloc de Treball

Així doncs, en tot allò relacionat amb la Descripció del Lloc de Treball, a més a més de la informació existent en diferents estudis, hem utilitzat els "focus group" com a instrument privilegiat per obtenir la informació que necessitàvem.

El resultat de tot això és el document de Descripció de Lloc de Treball que es reflecteix en els quadres 10 i 11.

QUADRE 10

Document de DESCRIPCIÓ DE LLOC DE TREBALL (I)

Denominació del Lloc de Treball: *Responsable de la Llar*

Missió

Planificar, organitzar, dur a terme i controlar, una sèrie d'accions, mitjançant uns recursos limitats, amb l'objectiu de tenir la llar sempre a punt i atendre les necessitats bàsiques de tot el nucli familiar

Activitats genèriques del Lloc de Treball:

- 1.- Gestió del mitjans materials de subsistència de la unitat familiar*
- 2.- Administració del Pressupost familiar*
- 3.- Canalització dels processos d'aprenentatge, adquisició de coneixements i socialització del fills*
- 4.- Cura i protecció dels components desvalguts de la família*
- 5.- Realització de totes les accions oportunes encaminades al manteniment/ornament de la llar*

QUADRE 11

Document de DESCRIPCIÓ DE LLOC DE TREBALL (II)

Denominació del Lloc de Treball:

Responsable de la Llar

Activitats específiques del Lloc de Treball:

1.- Tasques normals

Cura dels infants (*)

Educació dels infants (*)

Cura de les persones adultes (*)

Preparació i servei de l'esmorzar, del dinar, del berenar i del sopar

2.- Tasques periòdiques

Compres de productes per a l'alimentació

Gestions

Neteja de la llar

Neteja de la roba

Planxat

Manteniment de la llar

Cura d'animals domèstics

Cura de plantes...

3.- Tasques ocasionals

Compres de productes per vestir-se

Compres de productes per a neteja de la llar

Compres de productes per a neteja familiar

Compres de bens duradors

Confecció de roba

Reparació de roba

(*) El caràcter "normal" d'aquestes tasques està lligat als cicles vitals

Totes i cadascuna d'aquestes activitats són, en elles mateixes, professions. Allò que dota el treball domèstic d'un "plus" de valor és la interrelació i interdependència entre totes elles, que implica la necessitat de gestionar-les en funció del temps, mitjans i recursos dels quals disposin les unitats familiars.

Com podem veure en el document, les feines han estat dividides en normals, periòdiques i ocasionals, tenint en compte si es fan cada dia, amb una certa periodicitat o molt de tant en tant.

III.3.- Valoració del Lloc de Treball

En tot allò que fa referència a la "Valoració de Llocs de Treball", de les diferents metodologies existents (Classificació per Rangs, Comparació Binària, Classificació per Categories i Sistema de puntuació de factors), triem aquesta última, perquè no només és la més emprada, sinó que també permet una objectivitat i exactitud força acceptables.

De manera general, aquest sistema es basa a determinar les característiques de cada lloc de treball, la intensitat amb la que cadascuna d'elles es dona en cada lloc de treball, i el grau d'importància de cadascuna d'aquestes característiques.

El primer pas va ser la selecció d'uns factors que, essent comuns a d'altres llocs de treball, servissin per a determinar les diferències lògiques entre ells. Els factors triats van ser:

- Aprenentatge: es refereix a l'aprenentatge requerit per al desenvolupament normal de les tasques.
- Experiència: té a veure amb el temps que ha de transcórrer perquè una persona realitzi les tasques domèstiques de forma satisfactòria en

quantitat i qualitat.

- Complexitat: està relacionada amb el grau d'iniciativa i judici propi necessaris per desenvolupar la feina.
- Esforç físic: té en compte la intensitat i freqüència de l'esforç físic requerit per a la execució de la feina.
- Esforç mental: es refereix al grau d'esforç mental requerit per a executar les tasques pròpies del lloc.
- Responsabilitat sobre els mitjans materials de subsistència: té en compte el grau de responsabilitat que, sobre les pèrdues ocasionades en els mitjans materials de subsistència, pugui tenir una errada de l'ocupant del lloc.
- Responsabilitat sobre les persones: es refereix al grau de responsabilitat sobre l'efectivitat de l'activitat d'altri.
- Responsabilitat sobre les condicions ambientals: es tracta del grau de responsabilitat sobre el manteniment d'aquesta condicions.

El següent pas va ser la ponderació de cadascun dels vuit factors, és a dir, el reflex quantitatiu de la importància de cadascun d'ells, i finalment, es van determinar els graus de cada factor, és a dir, un esglaonament de la seva dificultat i importància, i lògicament, es van puntuar.

El resultat final del procés de valoració s'observa en els quadres 12 i 13, i la seva conversió, mitjançant tècniques d'assignació de valor monetari, en un valor retributiu de mercat ens va donar el valor brut de 3.127.235 ptes./ any.

QUADRE 12

Document "matriu" de VALORACIÓ DE LLOC DE TREBALL (I)		
<u>Factor</u>	<u>Nom</u>	<u>Ponderació</u> <u>(%)</u>
Factor 1	Aprenentatge	11
	Grau 1 <i>Els coneixements més elementals...</i>	
	Grau 2 <i>Coneixements superficials de les eines disponibles...</i>	
	Grau 3 <i>Capacitació en tots els processos i sistemes...</i>	
	Grau 4 <i>Domini contrastat en tots i cadascun dels àmbits de treball...</i>	
Factor 2	Experiència	8
	Grau 1 <i>El temps mínim d'adaptació indispensable està cobert...</i>	
	Grau 2 <i>El desenvolupament d'habilitats suposa un temps mínim d'1 a 3 anys...</i>	
	Grau 3 <i>El desenvolupament d'habilitats suposa un temps mínim de 3 a 5 anys...</i>	
	Grau 4 <i>El desenvolupament d'habilitats suposa un temps mínim de 5 a 8 anys</i>	
	Grau 5 <i>El desenvolupament d'habilitats suposa un temps mínim de més de 8 anys...</i>	
Factor 3	Complexitat	13
	Grau 1 <i>Realització de tasques senzilles que no requereixen planificació...</i>	
	Grau 2 <i>Realització de petits canvis en treballs fonamentalment repetitius...</i>	
	Grau 3 <i>Realització d'activitats no repetitives i moderadament complexes...</i>	
	Grau 4 <i>Realització d'activitats complexes en general que requereixen un cert grau d'iniciativa...</i>	
	Grau 5 <i>Realització d'activitats altament complexes que requereixen sistemàticament iniciativa i judici propi ...</i>	
Factor 4	Esforç físic	5
	Grau 1 <i>Requereix esforços lleugers...</i>	
	Grau 2 <i>Requereix un cert grau d'esforç...</i>	
	Grau 3 <i>Requereix esforços considerables...</i>	

QUADRE 13

Document "matriu" de VALORACIÓ DE LLOC DE TREBALL (II)		
<u>Factor</u>	<u>Nom</u>	<u>Ponderació (%)</u>
Factor 5	Esforç mental	12
	Grau 1 <i>Requereix esforços lleugers de concentració...</i>	
	Grau 2 <i>Requereix un cert grau de concentració i una lleugera resistència a l'estrès...</i>	
	Grau 3 <i>Requereix esforços considerables de concentració i un nivell significatiu de resistència a l'estrès...</i>	
Factor 6	Responsabilitat sobre els mitjans materials de subsistència	13
	Grau 1 <i>Es poden ocasionar petits perjudicis...</i>	
	Grau 2 <i>Es poden ocasionar perjudicis significatius...</i>	
	Grau 3 <i>Es poden ocasionar grans perjudicis...</i>	
	Grau 4 <i>Es poden ocasionar perjudicis extrems...</i>	
Factor 7	Responsabilitat sobre les persones	25
	Grau 1 <i>La incidència sobre l'activitat d'altres és mínima...</i>	
	Grau 2 <i>L'activitat dels altres ve lleugerament condicionada per l'activitat pròpia...</i>	
	Grau 3 <i>L'activitat dels altres es veu significativament condicionada per l'activitat pròpia...</i>	
	Grau 4 <i>L'activitat dels altres es veu completament condicionada per l'activitat pròpia...</i>	
Factor 8	Responsabilitat sobre les condicions ambientals	13
	Grau 1 <i>Les condicions ambientals no depenen de l'activitat pròpia</i>	
	Grau 2 <i>Les condicions ambientals tenen un cert grau de dependència de l'activitat pròpia</i>	
	Grau 3 <i>Les condicions ambientals depenen de l'activitat pròpia</i>	

En el quadre-14 es pot comparar aquesta dada amb el salari anual brut corresponent a d'altres llocs de treball.

QUADRE 14

QUADRE COMPARATIU DEL "PREU DE MERCAT" DE DIVERSES FEINES

		Remuneració (*) (brutes, en ptes/any)	
Àrea Administració			
Comptable	4.270.000	3 . 1 2 7 . 2 3 5	T r e b a l l d o m è s t i c
Oficial 1a	3.469.000		
Oficial 2a	2.968.000		
Secretària de Departament	3.483.000		
Recepcionista –Telefonista	2.700.000		
Auxiliar Administratiu	2.362.000		
Àrea Màrqueting/Comercial			
Venedor	5.271.000		
Assistent	3.878.000		
Àrea Tècnica			
Tècnic de Laboratori	4.029.000		
Tècnic de Control de Qualitat	3.345.000		
Gravador de dades informàtiques	2.965.000		
Àrea de Producció			
Oficial 1a	3.735.000		
Oficial 2a	2.868.000		

(*) Delta Informe Remuneracions 2000-2001

(Les dades utilitzades corresponen a la mitjana, tant en el cas dels Centils com en el cas dels Nivells)

Segons el procés dut a terme, aquest resultat seria el que podríem considerar com el valor actual del treball domèstic, si aquest, als efectes de definició, tingués les consideracions esmentades en el procés de Descripció de Lloc de Treball.

III.4.- Condicions de treball

Finalment, també hem cregut necessari fer una referència a les condicions de treball pròpies de les ocupacions domèstiques, que des de la nostra perspectiva són crítiques, no només perquè són claus en les interpretacions estadístiques que poguessin realitzar-se sobre determinades dades del treball domèstic, sinó també per les implicacions en termes de valoració social que una adequada comptabilització comportaria.

Si observem els quadre-15 i 15-bis podem constatar els excedents horaris (jornada de treball) i la manca de descansos (vacances i festius), provocats per la premissa de la "necessitat permanent de productivitat en la llar".

QUADRE 15

CONTRADICCIONS PRODUÏDES PER LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA A LA GESTIÓ DEL TEMPS DE TREBALL

Contraposició Estatut dels Treballadores / Realitat en el cas de les DONES

	<u>Estatut dels Treballadors</u>	<u>Realitat</u>	<u>Diferència</u>
Jornada de Treball	1.816 hores/any	3.357 hores/any	1.541 hores/any
Hores Extraordinàries	80 hores/any	1.541 hores/any	1.461 hores/any
Descansos setmanals	1,5 dies/setmana	-	1,5 dies/setmana
Festius	14 dies/any	-	14 dies/any
Vacances	1 mes/any	-	1 mes/any

QUADRE 15 BIS

CONTRADICCIONS PRODUÏDES PER LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA A LA GESTIÓ DEL TEMPS DE TREBALL

Contraposició Estatut dels Treballadores / Realitat en el cas dels HOMES

	<u>Estatut dels Treballadors</u>	<u>Realitat</u>	<u>Diferència</u>
Jornada de Treball	1.816 hores/any	2.101 hores/any	285 hores/any
Hores Extraordinàries	80 hores/any	285 hores/any	205 hores/any
Descansos setmanals	1,5 dies/setmana	-	1,5 dies/setmana
Festius	14 dies/any	-	14 dies/any
Vacances	1 mes/any	-	1 mes/any

És important assenyalar la considerable diferència entre les xifres obtingudes per a homes i per a dones. Això segueix la tendència observada en altres economies on tenint en compte tant el treball domèstic com el treball professional, les dones treballen moltes més hores que els homes.

Si aquestes xifres les comparem amb les xifres que, a títol de drets, recull l'Estatut dels Treballadors, trobem unes diferències que, no tan sol ens mostren l'aspecte més dur del treball domèstic, sinó que a més té uns efectes substancials tant en el valor del PIB (important nombre d'hores no comptabilitzades), com en el previsible impacte en el mercat de treball (nombre d'hores extraordinàries/ any).

IV.- RESULTATS

IV.1 Efecte sobre el PIB

El Valor Afegit Brut de la producció domèstica de l'economia catalana l'any 2000, d'acord amb tots els càlculs descrits en els apartats anteriors, i tenint en compte l'hipotètic cost de la Seguretat Social, i el nombre d'unitats familiars, va ser de 12.771.633 milions de ptes. Aquest és el valor de la producció domèstica que no apareix inclòs en la Comptabilitat Nacional seguint el SEC (els consums intermedis ja hi estan inclosos en forma de consum final de les famílies) i per tant és la quantitat en la qual augmentaria el PIB si aquest comptabilitzés la producció domèstica. Com que l'any 2000 el PIB de l'economia catalana va ser de 19.369.600 milions de ptes, la introducció de la producció domèstica suposaria un augment del 65,9% del PIB, per assolir-se un PIB de 32.141.233 milions de ptes. Aquestes dades apareixen en el quadre-16.

QUADRE 16

PIB DE LA ECONOMIA CATALANA Any 2000

PIB any 2000 (bilions de pts) (segons SEC)	Valor afegit Brut (bilions de pts) any 2000 (de la producció domèstica)
19,37	12,77

PIB any 2000 (bilions de pts) (inclou la producció domèstica)	% de augment del PIB
32,14	65,9

Aquest resultat és relativament més elevat que l'obtingut en altres economies, que tal com es pot veure en el quadre-17, oscil·len entre el 31% de França i el 54% d'Austràlia. Entre d'altres factors això ve influenciat pel fet d'haver incorporat metodologies específiques de valoració empresarial.

QUADRE 17

QUADRE COMPARATIU DEL TANT PER CENT D'AUGMENT DEL PIB EN INCORPORAR-HI LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA

Alemanya	1992	68
Austràlia	1992	54
Canadà	1992	41
Catalunya	2000	66
Estats Units	1976	32
Euskadi	1998	40
Finlàndia	1990	45
França	1975	31
Japó	1996	15
Noruega	1990	38
Suïssa	1997	45

IV.2 Valor Afegit generat per funcions

En aquest apartat veiem la contribució al Valor Afegit Brut total de la producció domèstica de cada una de les grans funcions en què hem dividit aquesta producció domèstica.

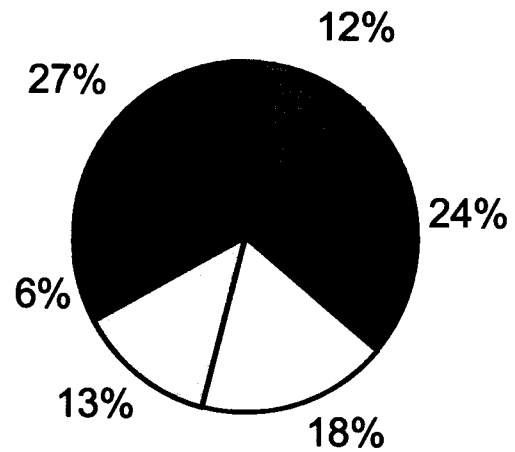
Tal i com s'observa en els quadres 18 i 19, les que fan una aportació més important són les funcions referides d'una banda al manteniment i conservació de la llar, i d'altra a proporcionar educació i cura als infants i persones adultes.

QUADRE 18

VALOR AFEGIT DEL TREBALL DOMÈSTIC PER FUNCIONS	
<u>Funcions</u>	<u>%</u>
Adquirir béns i serveis	11,9
Proporcionar educació i cura als infants i cura a les persones adultes	23,8
Proporcionar alimentació	18,1
Proporcionar neteja	12,8
Proporcionar roba	6,5
Atendre a la Llar	26,9

QUADRE 19

Valor Afegit Brut per Funcions

- Adquirir béns i serveis
- Proporcionar cura als infants i persones adultes
- Proporcionar alimentació
- Proporcionar neteja
- Proporcionar roba
- Atendre la llar

Finalment, al quadre-20 presentem una distribució comparativa, amb les dades existents a l'Estat, del diferent impacte sobre el valor afegit de la producció domèstica, en el benentès que nosaltres no treballem sobre la base del valor unitari de cadascuna de les activitats, sinó que considerem, tal i com hem exposat, el valor agregat del conjunt d'activitats.

QUADRE 20

APORTACIÓ DE LES DIFERENTS FUNCIONS AL VALOR AFEGIR DE LA PRODUCCIÓ DOMÈSTICA Quadre comparatiu

	<u>Catalunya</u>	<u>Euskadi</u>
Tenir cura d'infants i persones adultes		14,1
Proporcionar Vestit		9,5
Proporcionar Aliment		44,8
Proporcionar Habitatge		31,6
Adquirir béns i serveis	11,9	
Proporcionar educació i cura als nens i cura als adults	23,8	
Proporcionar alimentació	18,1	
Proporcionar neteja	12,8	
Proporcionar roba	6,5	
Atendre la Llar	26,9	

IV.3- Algunes reflexions addicionals

Addicionalment hem d'assenyalar, que en detallar-se aquestes dades amb l'elaboració dels Comptes Satèl·lits de la producció domèstica, es podrien mesurar acuradament, d'una banda la previsible alteració que provocaria en les rendes del capital i del treball, que invertirien el seu pes relatiu, i d'altra la també previsible modificació de la composició del mercat de treball en termes de gènere.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Balbo, Laura: "La doppia presenza" Inchiesta, 32, 1978

Carrasco, Cristina: "El trabajo de las mujeres: producción y reproducción. Algunas notas para su reconceptualización". Cuadernos de Economía. 1992

Eisner, R, *The Total Incomes System of Account*, The University of Chicago Press, 1989

Eustat ; "Cuentas Satélite de la Producción Doméstica para la C.A. de Euskadi", mayo 2000

Goldschmidt-Clermont ; "Economic Measurement of Non-market household activities", *International Labour Review*, vol.129, n.3, 1990

Izquierdo, Jesusa; del Rio, Olga; Rodriguez, Agustín: "La desigualdad de las mujeres en el uso del tiempo". Ministerio de Asunto Sociales. 1988

Jorgenson, D.W. & Fraumeni, B. M. ; The Acumulation of Human and Non-Human Capital 1948-84, in *The Measurement of Saving, Investment and Wealth*, Lipsey, R.E. & Tice, H. (eds), University of Chicago Press, 1989

Kendrick, J. *The Formation of Stocks of Total Capital*, NBER, 1976

Landefeld, J.S. & McCulla, S.H. ; "Accounting for Nonmarket Household Production within a National Accounts Framework", *Review of Income and Wealth*, 3, september 2000

Mingione, Enzo: "La sociedades fragmentadas. Una sociología de la vida económica más allá del paradigma del mercado". Ministerio de

Trabajo y Seguridad Social. 1993

Nordhaus, W.D. & Tobin, J ; "Is Growth Obsolete?" in *The Measurement of Economic and Social Performance*, M.Moss (ed), Columbia University Press, 1973

Ramos, Ramón: "Cronos dividido. Uso del tiempo y desigualdad entre mujeres y hombres en España". Ministerio de Asuntos Sociales. 1990

Reid, M.G. ; *Economics of Household Production* , John Wiley, 1934

Ruggles, N. & Ruggles, R. ; *The Design of Economic Accounts*, NBER, 1970